

Karl-Heinz Kleber, *Einführung in die Geschichte der Moraltheologie*, Passavia Universitätsverlag, Passau 1985, ss. 98.

Badania nad przeszłością teologii moralnej są stosunkowo nowym działem wiedzy teologicznej, choć zdobywającym sobie coraz wyraźniej należne miejsce. Na obecnym etapie koncentrują się one raczej na monograficznych studiach poświęconych wybitnym postaciom, interesującym ideom czy szczególnie znaczącym centrom badań naukowych lub pracy dydaktycznej. Są zatem jeszcze niezbyt zdolne do bardziej ogólnych i pełnych syntez obejmujących dłuższe wycinki dziejów, a tym bardziej do nakreślenia całości historii teologii moralnej. Można jednak już zaobserwować pierwsze mniej lub bardziej udane próby w tym zakresie.

W serii tych poszukiwań należy umieścić prezentowane studium kierownika katedry teologii moralnej na Uniwersytecie w Passau, ks. prof. dr. hab. Karla-Heinza Klebera. Autor znany jest zwłaszcza z dwóch obszernych studiów: *De parvitate materiae in sexto. Ein Beitrag zur Geschichte der katholischen Moraltheologie* (Verlag Friedrich Pustet, Regensburg 1971), *Gerechtigkeit als Liebe. Die Moraltheologie Herkulan Oberrauchs OFM (1728—1808)* (Patmos Verlag, Düsseldorf 1982) oraz licznych artykułów z zakresu historii teologii moralnej.

Autor tak w tytule jak i we wstępie świadomie traktuje swe opra-

owanie jako szkic, zwłaszcza o przeznaczeniu dydaktycznym. Ma ono być pomocą studentom oraz początkującym badaczom. Można już na wstępie powiedzieć, iż treść także odpowiada tym właśnie założeniom, i to również od strony formalnej.

Całość książki niemieckiego badacza otwiera spis treści pozbawiony jednak numeracji stron (s. 4—5) oraz słowo wstępne autora (s. 6). Właściwy kompuls treściowy podzielony został na dwie grupy zagadnień, które z kolei dzielą się na dalsze bardziej szczegółowe poddziały. Jako cenny dodatek szkic Klebera zamyka indeks osobowy (s. 83—89) oraz indeks rzeczowy (s. 89—98). To uzupełnienie jest istotną pomocą w gąszczu nazwisk, a także ułatwia odszukanie interesujących kwestii na określonym etapie dziejów teologii moralnej. Jest to tym cenniejsze, że indeksy owe znajdują się, jak wspomniano wyżej, w dziele o przeznaczeniu akademickim.

Pierwszy blok tematyczny dotyczy historyczno-teologicznych podstaw dziejów teologii moralnej (s. 7—35). Autor po krótkich uwagach wstępnych wskazuje, iż teologia moralna jest w swych zasadniczych zrębach oparta na ludziach i dlatego jest zarazem w pewnym sensie uzależniona od ich historyczności. Jest faktem przemijalność pokoleń ludzkich, generacji, w sensie ich stanu fizycznego. Stąd też teologia moralna wymaga w płaszczyźnie naukowej określonej systematyzacji. Ważna jest sama świadomość rangi jej ujęcia historycznego, czy raczej jej historii. Oczywiście, jak zauważa autor, w płaszczyźnie naukowej badań nad przeszłością tej dyscypliny w jej historycznym wymiarze niektóre moralno-teologiczne pozycje muszą ulec pewnej rewizji być jakby przedstawione w nowym świetle przy pomocy nowszych narzędzi metodologiczno-formalnych. Nie można pominąć w tej świadomości teologii moralnej w jej historycznej drodze i Kościoła jako pielgrzymującego ludu Bożego Nowego Przymierza osadzonego na podstawach Starego. W takim środowisku dzieje teologii moralnej nabierają faktycznych wymiarów teologicznych o ukierunkowaniu zbawczym.

Po tych uwagach metodologiczno-historycznych Kleber w drugim bloku treściowym podejmuje próbę ukazania dziejów teologii moralnej (s. 36—77). Po krótkim wstępie całość historii tej dyscypliny dzieli na pięć okresów: biblijne fundamenty, okres patrystycznego rozwoju, scholastyka, potrydencka poprawność i czas od Oświecenia do ekspansji Kościoła w czasach współczesnych. Interesujące jest, że autor w każdym z wymienionych okresów zasadniczo systematyzuje przedstawiane kwestie do trzech grup wskazujących na nurt systematyczny, kazuistyczny i ascetyczno-mistyczny. Oczywiście w poszczególnych etapach przybierały one zróżnicowane formy, choć zdaniem Klebera, można je ostatecznie sprowadzić właśnie do tych trzech ukierunkowań. Zauważyć można w przedstawionym obrazie, iż preferencja tych nur-

tów była także różnorodna. Na przykład w okresie potrydenckim kazuistyka stała się wręcz katedrą teologii moralnej (por. s. 66—70).

Zaprezentowany przez Klebera obraz dziejów teologii moralnej technicznie ogromnym dynamizmem, trudnym do objęcia w tak krótkim i schematycznym szkicu. Autor próbuje wskazać na wielość postaci, a zwłaszcza różnorodność przeplatających się prądów rozwoju myśli teologiczno-moralnej. Dynamizm ten wskazuje, iż teologia moralna na przestrzeni swych dziejów była blisko życia, blisko człowieka i jego problemów pozytywnych jak i negatywnych. Teologia moralna była blisko pielgrzymującego ludu Bożego. Zatem i badania jej dziejów nie są obojętne dla życia, dla realiów świata i człowieka współczesnego wychylonego ku przyszłości także ziemskiej.

Szkic niemieckiego badacza jest cennym wprowadzeniem w studium historii teologii moralnej, ciekawym pod względem ujęcia. Próba doszukiwania się w całych dziejach tej dyscypliny trzech głównych nurtów w niektórych miejscach powoduje zbyt daleko idące schematy kwalifikacyjne określonych autorów czy ich myśli. Z drugiej strony jest to zabieg ciekawy pod względem systematyzacyjnym. W obrazie Klebera wydaje się niemal oczywiste, że te trzy nurty można bardzo łatwo wyodrębnić, ale nasuwa się pytanie, czy tylko te trzy, czy nie powoduje to pewnego zubożenia, a czasem nawet zbyt daleko idącej schematyzacji. Są to rodzące się pytania przy lekturze dzieła Klebera. Trzeba jednak powiedzieć, że autor prezentowane próby przeprowadza w sposób krytyczny a zarazem i pozytywny. Nie czyni, jak można by powiedzieć, gwałtu na poszczególnych autorach czy ich myślach, przez wtłoczenie ich na siłę do określonych, z góry zaplanowanych grup czy schematów.

Podział dziejów teologii moralnej zaprezentowany przez Klebera opowiada jednej ze szkół w tej materii. Idzie tu o zaliczanie lub pomijanie problematyki biblijnej w całokształcie wizji historii tej dyscypliny. Oczywiście zawsze istnieje świadomość rangi tzw. etyki biblijnej, istnieje natomiast różnica zdań co do ścisłego zaliczania jej do historii. Kleber opowiada się w tym względzie za np. G. Angelini—A. Valsecchi, *Disegno storico della teologia morale* (Edizione Dehoniane Bologna 1972).

Z racji objętości oraz charakteru niemiecki badacz stosuje wybiórczo dobór autorów, na których wskazuje, czy których bliżej prezentuje. Zasadniczo można powiedzieć, że wspomina wszystkich bardziej znaczących moralistów poszczególnych okresów. Można jednak odnieść wrażenie, że w pewnym sensie preferuje autorów kręgu języka niemieckiego. Trzeba jednak dodać, że sięga w kreśleniu obrazu dziejów teologii moralnej obficie do równoległych dziejów myśli filozoficznej czy ogólnych historii, zwłaszcza historii kultury. Pozwala to

na pełniejsze osadzenie i zrozumienie wielu szczegółowych kwestii, a także i całokształtu dnoży teologii moralnej.

Trudno nie wspomnieć jeszcze o wartości pierwszego bloku tego opracowania. Ważnym bowiem elementem jest sama świadomość wagi badań nad dziejami teologii moralnej. Autor w interesujący sposób dzieli się z czytelnikami tymi odczuciami. Wskazanie na sens widzenia historycznego dynamizmu każdej dyscypliny teologicznej jest istotnym zabiegiem metodologicznym. Pielgrzymujący lud Boży jest nosicielem dziejów teologii moralnej, jest wspólnotą zbawczą, ale w ziemskich realiach czasu, miejsca i przestrzeni. Teologia moralna w kontekście swej historyczności musi mieć swoją historię, którą warto studiować, którą warto uprawiać i która uczy terażniejszości w całokształcie ogólnoludzkich wartości.

Mając na względzie całość dzieła warto jeszcze wskazać na inne elementy. Bibliografia zaprezentowana w przypisach sprowadza się do podstawowych dzieł traktujących o prezentowanych zagadnieniach. Autor w minimalnym stopniu sięga do tekstów źródłowych. Sama zaś forma przypisów stosunkowo dokładna budzi jednak pewne wątpliwości. Brak na przykład konsekwencji w formie wskazywania, przy pierwszym powołaniu się na dane dzieło, iż należy ono do znanej serii *Studien zur Geschichte der katholischen Moraltheologie* (por. s. 11, 18, 21). Zbędne jest powtarzanie obszernych tytułów przy kolejnym odwoływaniu się do tego samego dzieła (por. s. 66, 69, 74). Są to jednak zdecydowanie minimalne uchybienia czy niedokładności, które nie wpływają na czytelność i operatywność przypisów.

Opracowanie Karla-Heinza Kilebera stanowi cenne wprowadzenie do studiów historii teologii moralnej i winno zająć należne miejsce w całokształcie prób opracowania syntezy dziejów tej dyscypliny. Autor ukazał dynamikę historii w interesującej formie, ukierunkowując całość jako pomoc dydaktyczną w studiach uniwersyteckich. Kleber ukazał się jednocześnie jako znany specjalista pogłębiający systematycznie swe kompetencje w zakresie badań nad historią teologii moralnej. Obecne opracowanie może stanowić wprowadzenie do bardziej pogłębionych prób szerszego studium, którego ciągle brak. Wyrażając wdzięczność autorowi oraz wydawnictwu należy żywić nadzieję, iż niebawem ukąą się dalsze prace profesora teologii moralnej z Passau.

Andrzej F. Dziuba